

МОНОГРАФИЈА О ХЕРЦЕГОВАЧКОЈ ШКОЛИ

Радован Чокорило¹

(Проф. др Миленко Кундачина, Основна школа у Берковићима (1889–2024), Издавачка кућа Само корак, Београд 2024, 545 стр.)

Пред пријатељима школе, педагошке мисли и ријечи о васпитању и образовању је обимна монографија о стотридест петој годишњици Основне школе у Берковићима.

Излагање о овој монографији ваљало би започети поучном изреком мудрог Сократа, која чини ми се да је актуелна и данас, а у најдубљој вези је са школом и образовањем:

Куда журите, о људи који се на све начине трудите да стекнете што више богатства, а о синовима којима ћете то богатство оставити мало водите рачуна.

Изгледа да се аутор ослањао на ову мудрост, као што вјерујем да се мало ко данас на њу ослања.

Књига је повијест о једној релативно малој школи у Берковићима у којој је њен марљиви ученик, проф. Кундачина сажео сво педагошко, историјско и антрополошко искуство једног замашног временског интервала. Она ће бити непоновљив споменик не само Школи и њеним

¹ Радован Чокорило је доктор педагошких наука и доктор психолошких наука и редовни професор на више факултета у Србији и Републици Српској. Електронска адреса: radovan.cokorilo@gmail.com

учитељима него и школству у Херцеговини. Није писана по наруџбини него из педагошког и завичајног сентимента једног њеног ученика, учитеља и педагога.

Садржај у монографији изложен је комбиновањем хронолошке и садржајно-тематске методе истраживања. Приказани су бројне активности васпитно-образовног процеса. Прошлост, догађаји и промјене у току рада школе приказани су у шест основних поглавља:

1. Народна основна школа у Берковићима у периоду аустроугарске власти (1889–1918).
2. Основна школа у Берковићима у периоду Краљевине СХС/Југославије (1918–1941).
3. Основне школе у Дабру у току НОР-а (1941–1945) и посљератне изградње (1945/1946–1960/1961).
4. Основна школа у Берковићима са подручним одјељењима (1961/1962–1977/1978),
5. Основна школа у Берковићима ООУР-а РО образовања и васпитања Столац (1978/1979–1982/1983) и Радна јединица ООУР-а Основне школе „Рагиб Диздар” у Стоцу (1983/1984–1991/1992).
6. Основна школа „Његош” у Берковићима у систему образовања Републике Српске (1992/1993–2023/2024).

У сваком поглављу посебно су сагледани настава и васпитно-образовни рад у школи, ваннаставне активности, наставни кадар и културна и јавна дјелатност школе. Текст је обogaћен биографијама наставника који су у школи радили више година, списком ученика завршних разреда, фотографијама ученика генерације и ученика добитника награда „Митар Трифуновић Учо” и „Вук Стефановић Караџић”, списковима свих запослених – наставника, стручних сарадника, административних и помоћних радника.

У прикупљању ових података аутор је исцрпно прегледао архивску грађу Школе, матичне књиге запослених и ученика, разредне књиге, билтене, извјештаје, записнике наставничких и разредних вијећа, органа управљања, синдикалне организације, инспекцијских органа, обавио интервјуе и анкетирао наставнике, прегледао странице школског листа, као и фотографије из породичних албума. Навео је награђене и успјешне ученике чија имена красе странице разредних књига, витрине са пехарима, и зидове са дипломама. На крају, систематизовао је резултате васпитно-образовног рада за 135 генерација ученика. При томе

није заборавио ниједног ученика и ниједног запосленог; њихова имена равноправно су забиљежена на страницама ове монографије.

Поред података из архивске грађе коју је пронашао у архивима Школе, значајне податке је открио у бројним архивима, библиотекама и музејима у Мостару, Сарајеву, Београду, Цетињу, Новом Саду и Сремским Карловцима.

У периоду турске управе, који је претходио отварању школе у Берковићима није било народних основних школа. Постојале су само манастирске школе у Дужима, Завали и Житомилићу, касније и ријетке српске православне школе. У њима су се испрва описмењавала дјеца за свештеничка занимања. За српску дјецу чији су родитељи били турски кметови није било никаквог образовања. Постојале су школе – мектеби за муслиманску дјецу у којима је Куран био централни уџбеник. То је период друштвеног, образовног и културног тамновања подјармљеног српског народа.

А онда је 1875. године пукла *Невесинска пушка* (не би ли се јарам скинуо) у којој су активно учествовали и борци из Дабра, Хргуда и Дабрице. Скинути су турски, а наметнути аустроугарски окови које су Срби и те како осјећали и тешко подносили. Они су се томе опирали, најжешће у *Улошком устанку (Друга Невесинска пушка)* 1882. године.

Током ратова који су вођени на просторима српских земаља (1875, 1918, 1941. и 1992) мијењало се државно и друштвено уређење земље, њене границе, режими, а са њим државни и школски вриједносни систем и наметале вриједносне оријентације наставника и ученика, којима су се они често супротстављали или их невољно прихватили.

Те промјене могуће је континуирано пратити као промјене различитих идеологија, а идеологија је одувјек била искривљена свијест људи, у величању култа личности и ауторитарности (турског султана, аустријског цара, југословенског краља, југословенских и српских предсједника), називу и садржају наставних предмета језика, историје, географије и вјеронауке.

Ауторитарност суверена пресликавала се на све друштвене сфере па и на васпитно-образовни систем и није ишчезла све до данашњих дана. Она је, дакако, условљена и патријархалним устројством породице, ратовима, војно-полицијским режимима и сл.

Језик (О језику роде да ти појем) као најзначајнији фактор идентитета једног човјека и народа, често је Србима оспораван и преправљан.

То је разумљиво јер је он, уз историју, дио индивидуалног и националног идентитета људи. Тако су га Аустроугари за своје управе називали земаљски, босански, хрватски, језикословље, српскохрватски... Од тада су вођене интензивне расправе о језику, а и данас се воде.

Историја као наставни предмет за вријеме аустроугарске управе био је ограничен на историју Монархије и Босне и Херцеговине. Нешто слично се десило и за вријеме комуниста када се редуковано изучавала српска средњовјековна историја и историја Првог свјетског рата уз идеолошко фаворизовање и глорификовање историје Другог свјетског рата. Или, у Требињу су манифестацију *Дучићеве вечери поезије* прозвали *Требињске вечери поезије*. Ето то је доживио Кнез пјесника који је са српском војском, Дисом и Бојићем прегазио Албанију. Знало се и зашто је то чињено, али се није смјело казати.

Слично је било и са наставом *географије* (земљописа) која се за вријеме аустроугарске управе ограничила само на Босну и Херцеговину. То је чињено са јасном намјером да се отупи или неутралише било какав културно-историјски утицај државе Србије на подјармљени српски народ у Босни и Херцеговини.

Посебну судбину доживио је наставни предмет *вјеронаука*: постојао је у времену турске и аустроугарске окупације и Краљевине Југославије, да би комунистички политички комесари 1945/46. школске године дојавили да нема Бога и укинули овај предмет. Поново су политички комесари 1993. године дојавили да има Бога, па је овај предмет поново уведен у школски систем у Републици Српској. И једни и други су на основу ауторитарног декрета, а не из убјеђења то учинили.

Монографска студија о Основној школи у Берковићима, која је прославила свој 135. рођендан, научно је утемељена хронологија о генерацијама учитеља, наставника и ученика уз откривање педагошких и културних вриједности и друштвено-политичких услова у којима је егзистирала. Аутор је сачинио цјелину од појединачних поглавља из материјалних записа и аргументованих свједочанстава, на основу пронађених архивских докумената и казивања бивших ученика и наставника.

По истраживачкој посвећености аутора, осјећају за фактографски детаљ, обиму и допадљиво осмишљеној структури, књига превазилази уобичајене стандарде сличних монографија. Карактеришу је широк истраживачки задатак и свеобухватан приступ у обради теме, те до висо-

ког нивоа доведен поступак систематизације истраживачког материјала, уз прецизни језички израз и одњегован стил писања. Ученици који су завршили ову школу у монографији ће пронаћи и своје име, имена својих другова, учитеља, наставника и директора, али и имена других радника, који су годинама радили у школи.

Ова монографија вриједан је документ о једној установи, о једном крају, становницима и протеклом времену. Она је снажно свједочење и приказ школског и културног живота народа Дабра, Хргуда и Дабрице у посљедњих 135 година. Без обзира на све тешкоће, с којима се аутор приликом реализације истраживачког пројекта и писања овог текста сусретао, мислим да је примјењујући историјску методу истраживања у потпуности реализовао истраживачке задатке и постављени циљ остварио. Студија представља солидан прилог изучавању историје школства на подручју источне Херцеговине.

Као посебно импресивне и животне, истакнуте су бројне фотографије учитеља са својим ученицима у учионици, околини школе, на спортским теренима, у слободним активностима и на излетима. Исто тако су вриједне и фотографије школске документације, уџбеника и приручника.

Да закључим. Пред нама је опсежно, оригинално и интердисциплинарно дјело на којем би могли позавидјети и педагошки класици. Оно превасходно има вриједност за педагогију и психологију, али и за историју и културну антропологију. У њему је са пуно педагошке љубави уткана и на дјелу показана мудрост старохеленског филозофа Хесиода, наиме да су рад, радљивост, ред и праведност темељи човјекове моралности. Колега Кундачина је такву моралност завјештао својој завичајној школи. Стога ће ова монографија, сигуран сам, бити парадигма, инспирација и незаобилазна лектира за све будуће писце школских монографија.

Монографија истовремено може бити и брана успостављеном рашколованом друштву, друштву виртуалне стварности, које заборавља неоспорну чињеницу да васпитање и образовање, какво је приказано у овој књизи, уздиже човјека не само у погледу његове когнитивне, него и у погледу конативне, социјалне и емоционалне својствености.

У том смислу подсјетимо се да је Теодор Брамелд средином прошлог вијека развио *педагошку теорију реконструктивизма* по којој је, како он каже, путем образовања могућа реконструкција друштва, тако

што би образоване народне масе снажније контролисале друштвене институције. Тешко је гајити такве илузије данас, поготово то је неостварљиво у друштву у којем су институције заробљене.

Монографија по завидној методолошкој утемељености као да је писана за пробирљиву педагошку елиту, али по антрополошкој провенијенцији као да је писана за сваког човјека, ученика и наставника. Разумјеће је они који образовање високо цијене и нису диплому стекли „пречицом”.

На маргинама књиге записао сам да је битна традиција човјека с херцеговачког крша онтолошко материјално сиромаштво. Из тога сиромаштва компензацијом, како ли, стасава духовно богатство, херцеговачки аристократизам, храбри и морални јунаци витешког карактера, прегеоци, књижевници, научници... Стога је Вук Врчевић проучавајући Херцеговину и Херцеговце својевремено и могао записати: *Бити Херцеговац, то је већ племићка титула.*